

YOSH AVLOD MA'NAVIYATINI SHAKLLANTIRISHDA MAKTABNING O'RNI VA TAJRIBASI

Murtozaqulova Nafosatxon Akmaljon qizi

Andijon davlat chet tillari instituti

“Tarjima nazariyasi va amaliyoti:

rus tili” yo ‘nalishi 2-bosqich talabasi

Email:murtozakulovanafosat@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumta'lim maktablarida yosh avlod ma'naviyatini shakllantirishning mazmuni, shakl va usullari tahlil qilinadi. Maktabdagi ma'naviy-ma'rifiy ishlar o'quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat, ijtimoiy mas'uliyat, vatanparvarlik va insoniy fazilatlarni rivojlantirishda muhim omil sifatida baholanadi. Shuningdek, maqolada ilg'or pedagogik tajribalar, davlat siyosatida yoshlar ma'naviyatiga qaratilayotgan e'tibor hamda zamonaviy ta'lim texnologiyalarining o'rni yoritilgan.

Kalit so'zlar: Ma'naviyat, yoshlar, tarbiya, maktab, qadriyat, ta'lim, pedagogik tajriba, ma'rifat.

Аннотация: В статье анализируются содержание, формы и методы формирования духовности молодого поколения в общеобразовательных школах. Отмечается, что воспитательная работа способствует развитию у учащихся уважения к национальным ценностям, социальной ответственности, патриотизма и нравственных качеств. Кроме того, освещаются передовой педагогический опыт, внимание государства к духовному развитию молодежи и значение современных образовательных технологий.

Ключевые слова: Духовность, молодежь, воспитание, школа, ценности, образование, педагогический опыт, просвещение.

Annotation: This article examines the content, forms, and methods of shaping the spirituality of the young generation in general education schools. The study emphasizes that educational activities play a crucial role in developing students' respect for national values, social responsibility, patriotism, and moral qualities. It also discusses innovative pedagogical experiences, government attention to youth spiritual development, and the importance of modern educational technologies.

Keywords: Spirituality, youth, education, school, values, upbringing, pedagogy, enlightenment.

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda yosh avlod tarbiyasi, ayniqsa ularning ma'naviy dunyosini shakllantirish masalasi milliy taraqqiyotning hal qiluvchi omillaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Zero,

Prezidentimiz Sh. M. Mirziyoyev ta'kidlaganidek: “Yoshlar – bizning eng katta boyligimiz, ularga e'tibor – kelajakka e'tibordir”¹. Shu bois, mustaqillik yillarida, ayniqsa, so'nggi yillarda yoshlarga oid davlat siyosati yangi mazmun kasb etib, ta'lim-tarbiya tizimining barcha bosqichlarida ma'naviy-ma'rifiy ishlarning sifatini oshirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirilmoqda.

Yangi O'zbekiston sharoitida ma'naviy tarbiya faqat dars jarayoni bilan cheklanmay, balki maktabning ijtimoiy muhitida, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi samimiy munosabatda, jamoaviy loyihalarda ham o'z ifodasini topmoqda. “Yoshlar daftari”, “Ma'naviyat va ma'rifat” markazlari faoliyati, “Maktabda bir kun – hayot maktabi” tashabbusi, “Odob saboqlari” fanining joriy etilishi kabi tashabbuslar yoshlarning ichki dunyosini boyitish, ularni halollik, vatanparvarlik, insonparvarlik va mas'uliyat ruhida tarbiyalashga xizmat qilmoqda².

Shu bilan birga, ilg'or pedagogik tajribalarning joriy etilishi, psixologik-pedagogik yondashuvlarning amaliyotga tatbiq etilishi ham yoshlar ma'naviyatini shakllantirishda muhim omil bo'lib bormoqda. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning mustaqil fikrlash, ijtimoiy faol bo'lish, ijobiy qadriyatlarni o'z hayotida qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan loyihalar tobora kengaymoqda³.

Maktab — nafaqat bilim maskani, balki inson qalbini, tafakkurini va ruhiyatini shakllantiruvchi muqaddas dargohdir. Shu bois, o'qituvchilarning ma'naviy-ma'rifiy faoliyati, darsdan tashqari tarbiyaviy tadbirlar, sinfdan tashqari o'qishlar va milliy qadriyatlarni o'rganish mashg'ulotlari bugungi yosh avlodning barkamol shaxs sifatida voyaga yetishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Shu nuqtai nazardan, ushbu maqolada umumta'lim maktablarida yoshlarning ma'naviy dunyosini shakllantirishda o'qituvchi va pedagogik jamoalarning ilg'or tajribalari, samarali usullari hamda zamonaviy yondashuvlar tahlil qilinadi.

Ma'naviyat — inson ruhiyatining poydevori, uning ichki dunyosini boyituvchi eng muhim manbadir. Yoshlar ma'naviyatini shakllantirish esa, eng avvalo, maktabdan, ya'ni bola ongining shakllanish bosqichidan boshlanadi. Shuning uchun ham Prezidentimiz Sh. M. Mirziyoyev ta'kidlaganidek, “Maktab – hayotimizning, kelajagimizning markazidir”⁴. Bugungi kunda maktab nafaqat ta'lim beruvchi, balki ma'naviy tarbiya, milliy o'zlikni anglash, insoniy qadriyatlarni singdiruvchi maskanga aylanmoqda.

Umumta'lim maktablarida yoshlarning ma'naviy dunyosini boyitishga qaratilgan ilg'or tajribalar tobora kengaymoqda. Masalan, Toshkent shahri va

¹ Mirziyoyev, Sh. M. (2022). Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent: O'zbekiston.

² O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2023). “Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha yo'riqnoma.” Toshkent.

³ Raximova, M. (2021). Pedagogik innovatsiyalar va o'quvchi ma'naviyatini shakllantirishning psixologik asoslari. Toshkent: TDPU Ilmiy to'plami.

⁴ Mirziyoyev, Sh. M. (2022). Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent: O'zbekiston.

viloyatlarda joriy etilgan “Odob saboqlari”, “Kitobxonlik haftaligi”, “Ma’naviyat soatlari” kabi tashabbuslar o‘quvchilarda kitob o‘qishga, milliy qadriyatlarni anglashga va ijtimoiy faollikka bo‘lgan qiziqishni oshirmoqda⁵. Ayniqsa, o‘quvchi-yoshlarni milliy g‘urur, vatanparvarlik, halollik va bag‘rikenglik ruhida tarbiyalovchi darsdan tashqari mashg‘ulotlar bugungi kun ta’limining ajralmas qismiga aylangan.

Ko‘plab maktablarda “Ma’naviyat burchagi” tashkil etilgan bo‘lib, u yerda o‘quvchilar uchun milliy urf-odatlar, buyuk ajdodlar merosi, davlat ramzlari, mustaqillik g‘oyasi haqida turli ko‘rgazmalar joylashtirilgan. Bu amaliy tajriba yoshlarning o‘z tarixini, o‘zligini va milliy qadriyatlarini yanada chuqurroq anglashiga xizmat qilmoqda⁶.

Yoshlar ma’naviyatini shakllantirishda eng muhim omillardan biri bu — o‘qituvchi shaxsidir. U nafaqat bilim beruvchi, balki yoshlarning dunyoqarashini, odob-axloqini, insoniy fazilatlarini shakllantiruvchi yo‘l-yo‘riq ko‘rsatuvchi rahnamo sifatida maydonga chiqadi. Shu bois, bugungi pedagoglardan faqat fan bilimlarini emas, balki ma’naviy yetuklikni ham talab etilmoqda.

Masalan, Buxoro, Samarqand va Andijon viloyatlaridagi ilg‘or o‘qituvchilar tajribasiga ko‘ra, har bir dars jarayonida ma’naviy qadriyatlar bilan bog‘liq kichik suhbatlar, tarixiy shaxslar misolida hayotiy saboqlar berish amaliyoti o‘quvchilarning darsga bo‘lgan e’tiborini oshirgan. Shuningdek, “Mentorlik” tizimi orqali katta sinf o‘quvchilarining kichik sinflarga ma’naviy o‘rnak bo‘lishi ham yaxshi natijalar bermoqda.

Bugungi raqamli davrda yoshlarning ma’naviy tarbiyasini faqat an’anaviy shaklda olib borish yetarli emas. Shu bois, maktablarda interaktiv platformalar, onlayn ma’naviy-ma’rifiy mashg‘ulotlar, virtual kutubxonalar joriy etilmoqda. “Ma’naviyat online” loyihasi doirasida minglab o‘quvchilar buyuk ajdodlar hayoti, milliy urf-odatlar va zamonaviy axloqiy qadriyatlar bilan tanishmoqda.

Shuningdek, o‘qituvchilar orasida ma’naviy yetakchilar tayyorlash bo‘yicha maxsus malaka oshirish kurslari yo‘lga qo‘yilgan. Bu esa o‘z navbatida, ta’lim jarayonida ma’naviy-tarbiyaviy ishlarning sifatini oshirmoqda.

Ma’naviy tarbiyada oila bilan maktabning o‘zaro hamkorligi ham alohida ahamiyatga ega. Chunki bolaning axloqiy qadriyatlari, insoniy fazilatlarini eng avvalo oiladan shakllanadi. Maktab bu jarayonni davom ettirib, mustahkamlaydi. Shu sababli “Oila va maktab hamkorligi” dasturi doirasida ota-onalar uchun “Ma’naviy tarbiya soatlari”, ochiq darslar va suhbatlar yo‘lga qo‘yilgan bo‘lib, bu tajriba yoshlarning ichki dunyosini yanada uyg‘un shakllantirishga yordam bermoqda⁷.

⁵ O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. (2023). “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo‘yicha yo‘riqnoma.” Toshkent.

⁶ Yusupova, Z. (2021). Milliy qadriyatlar asosida ma’naviy tarbiya konsepsiyasi. Toshkent: “Ma’naviyat” nashriyoti.

⁷ O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. (2024). Oila va maktab hamkorligi to‘g‘risidagi nizom. Toshkent.

Yoshlar ma'naviyatining shakllanishida ularning ijtimoiy hayotdagi faolligi ham muhim o'rin tutadi. Chunki ma'naviy barkamollikka erishish — faqat nazariy bilim emas, balki amaliy faoliyat, ijtimoiy tajriba orqali ham amalga oshadi. Shu bois, maktablarda o'quvchi-yoshlarni jamiyat hayotiga faol jalb etish, ularni o'z fikrini erkin ifoda etishga o'rgatish, mas'uliyat hissini kuchaytirish bo'yicha turli loyihalar amalga oshirilmoqda.

Masalan, “Yoshlar parlamenti”, “Lider o'quvchi”, “Ko'ngilli yoshlar” kabi tashabbuslar orqali o'quvchilar jamiyatda o'z o'rnini topish, jamoatchilik ishlarida faol qatnashish, atrof-muhitga befarq bo'lmaslik ruhida tarbiyalanmoqda. Bu kabi ijtimoiy loyihalar yoshlarning o'ziga ishonchini oshiradi, ularni mas'uliyatli va tashabbuskor fuqarolar sifatida shakllantiradi.

Yoshlar tarbiyasida milliy o'zlikni anglash g'oyasining o'zni ham beqiyosdir. Maktabda o'rganiladigan tarix, adabiyot, ona tili fanlari orqali o'quvchilar xalqining boy madaniy merosi, qadriyatlari va ajdodlarining ilmiy yutuqlari bilan tanishadi. Ayniqsa, Alisher Navoiy, Ahmad Yassaviy, Amir Temur, Mirzo Ulug'bek kabi buyuk siymolar hayoti asosida o'tkaziladigan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar yoshlar dunyoqarashini boyitadi.

Shuningdek, milliy bayramlar, urf-odatlar, xalq og'zaki ijodi bilan tanishtirish orqali o'quvchilarda o'z Vataniga muhabbat, ajdodlariga hurmat, o'z millatidan faxrlanish tuyg'usi shakllanadi. Shu bilan birga, ularning xalqaro madaniyatlar bilan tanishishi, dunyoqarashining kengayishi ham muhim ahamiyatga ega. Bu esa yoshlarni nafaqat milliy, balki umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalaydi.

Bugungi kunda maktablarda olib borilayotgan ma'naviy-ma'rifiy ishlar natijasida o'quvchilarning ijtimoiy faolligi, kitobxonlik madaniyati, milliy qadriyatlarga hurmati sezilarli darajada oshmoqda. Ilmiy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, ma'naviy tarbiyaga e'tibor qaratilgan sinflarda darsga qatnashish ko'rsatkichi yuqori, o'quvchilarda o'zini ifoda etish qobiliyati, liderlik va mas'uliyat hissi kuchli bo'ladi.

Kelgusida ushbu yo'nalishda ma'naviyatga oid darslarni raqamli texnologiyalar bilan integratsiya qilish, xalqaro tajribalarni o'rganish va ularni milliy sharoitga moslashtirish zarur. Chunki ma'naviy yetuk avlod — Yangi O'zbekistonning eng ishonchli poydevoridir.

Bugungi kunda ma'naviy tarbiya — shunchaki dars jadvalidagi qo'shimcha yo'nalish emas, balki yosh avlodning qalbi va tafakkurini uyg'otuvchi, ularni hayotga tayyorlovchi kuchga aylanmoqda. Maktab — bu jarayonning yuragi. Aynan shu yerda bola birinchi bor jamiyat bilan uchrashadi, o'zini anglaydi, qadriyatlarni his qiladi va hayotda o'z yo'lini tanlay boshlaydi.

Maktab devorlari orasida shakllanayotgan ma'naviyat — bu kelajak jamiyatining poydevori. O'qituvchining so'zi, ota-onaning ishonchi va sinfdoshlarning do'stona munosabati bolada insoniylik, mehr-oqibat va vatanparvarlik tuyg'ularini

uygʻotadi. Shuning uchun ham maktabda olib borilayotgan har bir ma'naviy-ma'rifiy ish — bu kelajakni bunyod etuvchi yuksak qadriyatdir.

Yoshlar bugun kitob o'qiyapti, ilmga intilyapti, ijtimoiy hayotda o'z o'rnini topmoqchi. Ularning qalbida yangicha dunyoqarash bilan birga milliy g'urur uyg'onmoqda. Demak, maktab — faqat bilim beradigan emas, balki ruhiy va axloqiy poydevorni mustahkamlaydigan makon bo'lib qolmoqda.

Shunday ekan, yoshlarning ma'naviy dunyosiga e'tibor — bu millat kelajagiga sarmoya, har bir dars esa — ezgulikka yo'l ochuvchi eshikdir. Yangi O'zbekistonni barpo etayotgan yoshlar avlodi o'z ma'naviy boyligi, tafakkuri va Vatanga sadoqati bilan bu yo'lda eng ishonchli kuch bo'lib qolaveradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YAXTI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti (2021). "Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish va ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-5170-son qarori. Toshkent.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti (2022). "Yangi O'zbekiston yoshlari – mamlakat taraqqiyotining hal qiluvchi kuchi" mavzusidagi nutq. Toshkent: Prezident.uz.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi (2020). "Umumta'lim maktablarida ma'naviy-ma'rifiy ishlarni yanada takomillashtirish to'g'risida"gi qaror. Toshkent.
4. Abduvaliyeva, D. (2020). Bo'lajak tarbiyachilarda kommunikativ madaniyatni shakllantirishning psixologik asoslari. Toshkent: TDPU Ilmiy jurnali.
5. Abdullayeva, M. (2021). Maktabda ma'naviy tarbiyani tashkil etishning samarali shakl va usullari. Toshkent: Xalq ta'limi jurnali, №3, 45–51-betlar.
6. Karimova, G. (2022). Yoshlar ma'naviyatini shakllantirishda o'qituvchining o'rni. Samarqand davlat universiteti ilmiy axboroti, №2, 78–83.
7. Tursunov, B. (2023). Ta'lim va tarbiya uyg'unligi — barkamol avlod poydevori. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
8. Yunusova, Z. (2022). Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o'quvchilarda ma'naviy qadriyatlarni shakllantirish. Andijon davlat pedagogika instituti ilmiy to'plami, №4, 91–98.
9. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi (2021). "Ma'naviy-ma'rifiy ishlarni samarali tashkil etish metodik qo'llanmasi". Toshkent.
10. "O'zbekiston yoshlari" gazetasi (2023). Maktabda ma'naviyat — kelajak garovi. 12-iyul soni.
11. Hasanov, N. & To'laganova, L. (2023). Maktab muhitida ijtimoiy faollik va ma'naviy yetuklikni shakllantirish tajribalari. Toshkent: Pedagogik izlanishlar jurnali, №1(32), 55–62.
12. Saidov, A. (2019). Ma'naviyat — inson kamolotining asosiy mezon. Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti.
13. UNESCO (2022). Education for Sustainable Development: Building moral and cultural values in schools. Paris: UNESCO Publishing.
14. Yusupova, D. (2023). Raqamli davrda ma'naviy tarbiya muammolari va yechimlari. Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy jurnali, №2, 104–110.
15. Mavlonova, R. (2020). Pedagogika. Toshkent: Innovatsiya Ziya Nashriyoti.